

TR83 DÜZEY2 İSTATİSTİKİ BÖLGE BİRİMİNDE SOSYAL VE EKONOMİK GELİŞMELER

Derya DEMİR

Öğr. Gör.,

Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Reşadiye Meslek Yüksek Okulu

Reşadiye/TOKAT

E-posta: dd2882@hotmail.com

Aytekin ALTIPARMAK

Yrd. Doç. Dr.

Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü

KAYSERİ

E-posta: aparmak@erciyes.edu.tr

Dilşad TAŞKIN

Bölgesel Hibe İzleme Uzmanı

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı KAYSERİ

E-posta: dilsadtaskin@gmail.com

Özet

Türkiye’ de 2002 yılında AB ile uyumlu olarak İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması yapılmış ve yeni bölge birimleri oluşturulmuştur. Bu bölge birimlerinden biri TR83 Düzey2 Bölge Birimi’dir. Bu bölge biriminde, Düzey3 illeri olarak Samsun, Çorum, Amasya ve Tokat illeri yer almaktadır.

Bu araştırmada, TR83 Düzey2 bölge biriminde sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak için yapılan çalışmalar, “Yeşilirmak Havzasını Geliştirme Projesi”, “AB Destekli TR83 Düzey2 Bölgesi Kalkınma Programı” ve “Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı” çerçevesinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Kalkınma Ajansları, İstatistikî Bölge Birimleri, Bölgesel Gelişme Projeleri.

Alan Tanımı: Kentsel, Kırsal ve Bölgesel Ekonomiler (Genel Bölgesel Ekonomi)

SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE REGIONAL UNIT OF TR83 NUTS2

Abstract

In accordance with the EU in Turkey, statistical classification of regional units made and new regional units created in 2002. One of these regional units is TR83 NUTS2 regional unit. In this regional unit, Samsun, Çorum, Amasya and Tokat provinces are located as NUTS2 provinces.

In this research, it was investigated studies examined to ensure social and economic development in TR83 NUTS2 Regional Unit within the framework “Yeşilirmak Basin Development Project”, “EU Supported TR83 NUTS2 Region Development Program” and “ Middle Black Sea Development Agency”.

Keywords: *Regional Development Agencies, Statistical Regional Units, Regional Development Projects.*

JEL Code: R1

1.GİRİŞ

İstatistiki bölge birimleri sınıflandırmasına göre TR83 alt bölge birimi, TR8 Batı Karadeniz Düzey1 bölge biriminde yer almaktadır. TR831 Samsun, TR832 Tokat, TR833 Çorum ve TR834 Amasya illerini içine almaktadır. Bu iller Orta Karadeniz bölgesinde bulunmaktadır. Yüzölçümü 37.937 km² olup, Türkiye yüzölçümünün % 4.9’ una denk gelmektedir (TUİK, 2009: 9). 2009 adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre km²’ ye 72 kişi düşmektedir. Ülke nüfus yoğunluğu ise km² başına 94 kişidir.

Bölgedeki illerden Samsun, tarımsal potansiyeli yüksek Bafra ve Çarşamba ovalarına sahiptir. Tokat ilinin % 45’ i dağlıktır. % 15,4’ ü ovardır ve tarıma elverişlidir. Yeşilirmak’ın geçtiği Tokat ilinde Kelkit vadisi, Tozanlı vadisi ve Çekerek vadisi bulunmaktadır. Tokat ilinin % 48,81’i orman ve fundalıklarla kaplıdır (TUİK, 2009: 11). Ülkemizin sayılı orman bölgelerinden biridir. Hakim sektör tarımdır. Hayvancılık, özellikle arıcılık, tekstil sanayi, meyve suyu ve gıda sanayi ürünleri üretimi ağırlıktadır. Çorum ilinde un, tuğla-kiremit sektörü ağırlıktadır. Amasya ili arazi varlığı ve bitkisel ürün çeşitliliği bakımından tarımsal potansiyeli yüksek illerendir.

TR83 bölgesi verimli ovalara ve ekilebilir/sulanabilir alanlara, dolayısıyla tarımsal üretim alanında büyük bir potansiyele sahiptir. Bölgede tahıl (buğday,

arpa...) sebze ve meyve üretimi (soğan, bamyası, soya fasulyesi, lahana, domates, elma, kiraz...) ürünleri ile endüstri ürünleri (şeker pancarı, tütün, mısır, çeltik) öne çıkmaktadır (<http://www.oka.org.tr/bolgemiz.asp?ContentId=64>).

Hayvancılık sektörüne bakıldığında ise küçük ölçekli işletmelerin büyük bir paya sahip olduğu görülmekte, bitkisel üretimle birlikte geçimlik olarak ele alınmaktadır. Bununla birlikte, Amasya'da besi hayvancılığı, Çorum'da yumurta tavukçuluğu istihdam ve üretim bağlamında öne çıkan örneklerdir (<http://www.oka.org.tr/bolgemiz.asp?ContentId=64>).

Söz konusu iller şehirleşme oranı, yıllık nüfus artış hızı, kişi başına GSYİH ve sanayi işkolunda çalışanların toplam istihdama oranı bakımından Türkiye ortalamasının altındadır. Tarım işkolunda çalışanların toplam istihdama oranı ise Türkiye ortalamasının üstündedir (TUİK, 2009: 10, 11, 13, 15). Diğer bölgelerle arasında bulunan sosyal ve ekonomik gelişme farklılıklarının giderilmesi için de dikkate değer çabalar gösterilmiştir. 1997 yılında çalışmalarına başlanan Yeşilirmak Havzasını Geliştirme Projesi bunlardan ilkidir.

2. YEŞİLIRMAK HAVZASINI GELİŞTİRME PROJESİ

Projenin hazırlanması çalışmaları 1997 yılında Bakanlar Kurulu Kararı (97/999 Sayılı Karar)'na istinaden Yeşilirmak Havzası İl Özel İdareleri Hizmet Birliği'nin oluşturulması ile Samsun, Tokat, Çorum, Amasya ve Yozgat illerini kapsayan bir bölge için başlatılmıştır. Yeşilirmak Havzası İl Özel İdareleri Hizmet Birliği ile DPT, Yeşilirmak Havza Gelişim Projesinin hazırlanması için ortak bir veri tabanı oluşturulması gerektiği sonucuna varmış ve böyle bir projenin hazırlanması Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Marmara Araştırma Merkezi'nce (TÜBİTAK-MAM) başlatılmıştır (Dinler, 2008, 212). 2004 yılında birliğin adı değiştirilerek Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği olmuş ve Yozgat ili kapsamından çıkarılmıştır.

Projenin en önemli özelliklerinden biri bölgesel niteliği ve proje yönetiminin bir yerel yönetim birliği olmasıdır YHGP; üye il özel idarelerinin bölgesel kalkınma amacıyla bir araya gelerek oluşturduğu Hizmet Birliği ve yerel-bölgesel kalkınma modelidir. Bu nedenle Sivil Toplum Kuruluşlarını bir çatı altında toplayabilmesi açısından AB tarafından son derece cazip bulunmuş ve özellikle yönetim açısından diğer Düzey2 bölgelerine model olarak alınması uygun görülmüştür (www.yesilirmak.org.tr). YHGB; beş ilin özel idarelerinin bölgesel kalkınma amacıyla bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur. Türkiye' de havza bazında kurulan ilk bölgesel kalkınma modelidir.

YHGP, TR83 Düzey2 Bölge biriminde bulunan dört ili kapsamaktadır. Bu iller Samsun, Tokat, Amasya ve Çorum'dur. Proje ile havzada ekolojik dengeyi bozmadan en uygun ve en ekonomik arazi kullanım planlaması yapılarak, doğal kaynakların güncel takibi ve yönetimi amaçlanmaktadır (DPT, 2003, 17). Bu kapsamda; erozyonun önlenmesi, su kirliliğinin belirlenmesi ve kontrolü, meraların ıslahı, şehirleşme ve sanayileşmenin takibi ve coğrafi bilgi sistemi kurulması yer almaktadır (DPT, 2003, 17). Bölgedeki ekonomik ve toplumsal gelişmelerle, bu gelişmelerin bölge ekolojisi üzerindeki etkileri hem sosyo-ekonomik ilişkiler ortamında hem de fiziki mekânda gerçekleşmektedir. Bu bağlamda şu stratejik amaçlar hedeflenmiştir (www.oka.org.tr):

- Etkin bir mekânsal organizasyon oluşturulması,
- İnsan kaynaklarının ve toplumsal yapının geliştirilmesi,
- İşletmelerin rekabet gücünün artırılması ve dışa açılma,
- Ekolojik dengelerin, çevrenin korunması ve durumunun iyileştirilmesi,
- Kurumsal yapının güçlendirilmesi.

YHGP, 2023 yılına kadar bölgenin gelişmişlik düzeyinin artırılması için uygulanması düşünülen plan ve projeleri içermektedir. Bölgenin hem sosyo-ekonomik gelişme düzeyinin yükseltilmesi hem de doğal çevrenin korunması, doğal kaynakların zarar görmeden gelişmenin sağlanması temel amaçtır.

Karadeniz Bölgesi'nin GAP'ı olarak da nitelendirilebilecek YHGP'nin gerçekleştirilebilmesi, uygulanması sınırlı yerel kaynak ve olanaklarla mümkün görülmediği düşünülmüş, bu itibarla, projenin, hiç aksamadan hayata geçirilebilmesi ve yürütülebilmesi amacıyla devlet desteğinin sağlanması önemli bir zaruret olarak kendini hissettirmiştir. Bu kapsamda da DPT tarafından yatırım programlarında YHGP bünyesinde yer alan projelere öncelik verilmiştir. Bu önceliklerin gerçekleştirilmesi için 68 tedbir, 393 proje başlığı ve 1200 proje ismi önerilmiştir (<http://www.yesilirmak.org.tr/hakkinda.aspx>). YHGP çerçevesinde bugüne kadar gerçekleştirilen projeler, Coğrafi Bilgi Sistemi Altyapı Projesi, AB Katılım Öncesi Mali Yardım Programı çerçevesinde yerel kalkınma birimleri, KOBİ'ler ve Küçük Ölçekli Altyapı yatırımlarına yönelik projelerdir.

Bölgenin sosyal, ekonomik ve çevresel yönden kalkınması için gösterilen bir diğer çaba AB Destekli TR83 Düzey2 Bölgesi Kalkınma Programı'dır.

3. AB DESTEKLİ TR83 DÜZEY2 BÖLGESİ KALKINMA PROGRAMI

TR83 Düzey2 kalkınma programı, TR82 ve TRA1 Düzey2 bölgeleri ile birlikte yürütülmüş bir kalkınma programıdır. DPT koordinasyonunda yürütülmüştür. Söz konusu program, 2003 yılı mali işbirliği programlaması kapsamında Avrupa Komisyonu ve Türk hükümeti tarafından onaylanmış olup, programın bütçesi, Tablo 3.1’ de görüldüğü gibi 40 milyon Euro’su AB desteği, 12.33 milyon Euro’su ulusal bütçe katkısı olmak üzere toplam 52.33 milyon Euro’dur (http://www.dpt.gov.tr/bgyu/abbp/Programlar/SKE_bilgi.html).

Tablo.3.1.Program Bütçesi

Programın Öncelik Alanları	AB Desteği(Milyon €)	Türkiye Katkısı (Milyon €)	TOPLAM(Milyon€)
Yerel Kalkınma Girişimleri	7,4	2,46	9,86
KOBİ’ler	11,1	3,7	14,8
Küçük Ölçekli Alt Yapı	18,5	6,17	24,67
Teknik Yardım	3		3
TOPLAM	40	12,33	52,33

Kaynak: http://www.dpt.gov.tr/bgyu/abbp/Programlar/SKE_bilgi.html

Erişim Tarihi: 03.08.2011.

Programın amacı bölgede yerel kalkınma girişimleri, KOBİ’ ler ve Küçük Ölçekli Altyapıyı desteklemek için hibe programlarını ve program uygulamasını destekleyecek teknik yardım hizmeti sağlamaktır.

Proje teklif çağruları 4 Mayıs 2005’te yayımlanmış, Temmuz 2005’te başvuru süreleri dolmuştur.

Tablo 3.2. Bilgilendirme ve Eğitim Faaliyetleri

BÖLGELER	BİLGİLENDİRME TOPLANTILARI				EĞİTİM FAALİYETLERİ			
	Yerel Kalkınma Girişimleri	KOBİ	Küçük Ölçekli Altyapı	TOPLAM	Yerel Kalkınma Girişimleri	KOBİ	Küçük Ölçekli Altyapı	TOPLAM
TR 83	500	509	383	1.392	181	192	132	505
TR 82	235	321	415	971	99	138	201	438
TRA1	216	370	274	860	208	98	197	503
TOPLAM	951	1.200	1.072	3.223	488	428	530	1.446

Kaynak: http://www.dpt.gov.tr/bgyu/abbp/Programlar/SKE_bilgi.html

Erişim Tarihi: 03.08.2011.

Teklif çağrısı kapsamında program bölgelerinde yer alan toplam on ilde Tablo 3.2’de görülen bilgilendirme toplantıları ve eğitim faaliyetleri düzenlenmiştir. TR83 Düzey2 bölge biriminde toplam 1392 bilgilendirme toplantısı düzenlenmiştir. Eğitim faaliyetlerinin sayısı ise toplam 505 olarak gerçekleşmiştir.

Değerlendirme süreci kontrat makamı olan Merkezi Finans ve İhale Biriminin koordinasyon ve yönetiminde yürütülmüştür. Programa 1050 proje başvurusu olmuş, 396'sı başarılı bulunmuştur. Başarılı bulunan proje sahipleri ile MFİB arasında 31 Mayıs 2006'da sözleşme imzalanmış ve projelerin uygulanma süreci başlamıştır. Programda Teknik Yardım Ekibi görev süresi 30 Kasım 2006 tarihinde sona ermiştir.

Amasya ilinde 26 proje, Çorum ilinde 44, Samsun ilinde 82, Tokat ilinde ise 42 proje hibe ile desteklenmiştir.

Tablo 3.3. SKE Programı Kapsamında Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği Koordinasyonunda Uygulanan Projeler Toplamı

Uygulama Yeri	PROJE	AB KATKISI	TR KATKISI	HİBE
	SÜRESİ (ort.)	(€)	(€)	TUTARI (€)
TR 83 Bölgesi	9,34	17.297.327,14	5.765.775,35	23.063.102,49

Kaynak: <http://www.yesilirmak.org.tr/project.aspx?baseid=1&subid=6>

Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği koordinasyonunda TR83 bölgesinde uygulanan projelere AB katkısı, Türkiye katkısı ve toplam hibe tutarı Tablo 3.3' de görülmektedir. Yaklaşık 23 milyar Euro hibe tutarının 17 milyar Euro'su AB katkısı, 5.76 milyar Euro' su Türkiye katkısından oluşmaktadır. Türkiye'nin katkısı yaklaşık % 35' tir.

Yeşilirmak Havzasını Geliştirme Projesi ve AB Destekli Kalkınma Programlarından başka bölgenin gelişmesini sağlamak için gösterilen bir diğer çaba da Orta Karadeniz Kalkınma Ajansının kurulması ve faaliyette bulunmasıdır.

4. ORTA KARADENİZ KALKINMA AJANSI

T.C. Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA), 25 Ocak 2006 tarihinde kabul edilen 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının, Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'un Bakanlar Kurulu'na verdiği yetkiye dayanarak 22 Kasım 2008 tarih ve 27062 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan kararname ile kurulmuştur (OKA, 2010).

Ajansın temel amacı, TR83 Düzey2 bölgesinin ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmasını ilgili tüm paydaşları da sürece dahil ederek sağlamaktır. Bu doğrultuda bölgenin mevcut potansiyelini harekete geçirmek ve artırmak hedeflenmektedir. Bölgede kamu kesimi, özel kesim, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin kurumsal kapasitesini artırmak, aralarında ortak iş yapma

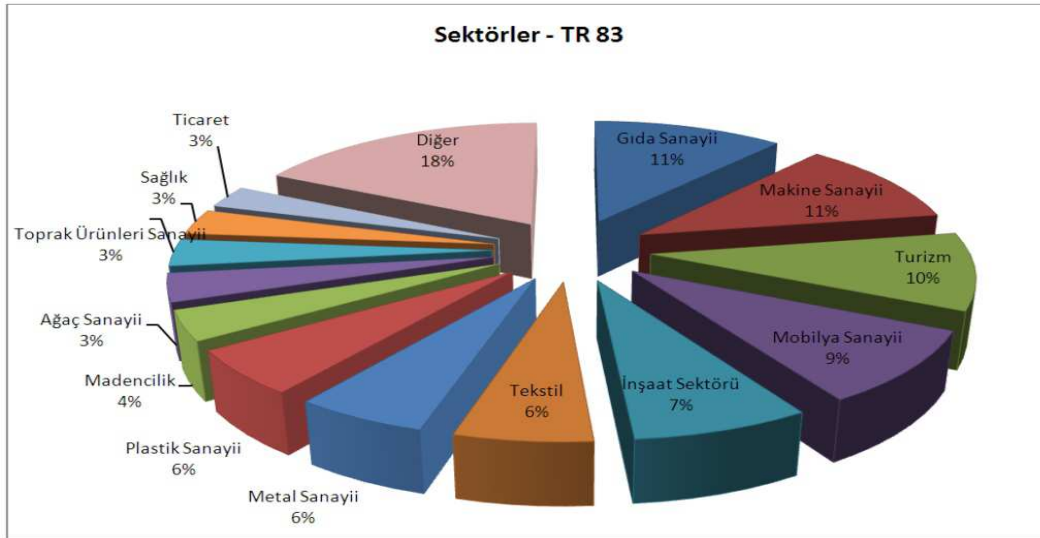
kültürü ve verimli işbirlikleri geliştirmek, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeyi hızlandırmak ve rekabet gücünü artırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak ana hedeflerdir (OKA, 2010).

Politika öncelikleri ise, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını, istihdamı ve ihracatı artıran, yüksek katma değerli ürün üretme kapasitesini geliştiren girişimlere destek olunarak bölge ekonomisini dış dünya ile rekabet edebilir bir yapıya kavuşturmak (OKA, 2010).

Ajansın sunduğu hizmetler; genel sekreterlik bünyesinde oluşturulan Planlama ve Programlama Birimi, Program Yönetim Birimi, İzleme ve Değerlendirme Birimi, Yatırım Destek Ofisleri ve Destek Hizmetleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Dört ilde kurulan yatırım destek ofisleri, yatırımcılara bilgi vermek, yol göstermek, yatırımcıların başvurularını kabul ve takip etmek, söz konusu illerdeki iş ve yatırım imkânlarının tanıtımını yapmaktan sorumludur.

30 Aralık 2009 ile 29 Mart 2010 tarihleri arasında “İşletmelerin Rekabet Gücünün Artırılması ve Dışa Açılmalarına Mali Destek Programı” kapsamında 535 adet proje başvurusu alınmıştır. Alınan başvuruların sektörler arasında yüzde dağılımı Grafik 4.1’de görülmektedir.

Grafik 4.1. Projelerin Oransal Dağılımı

Kaynak: OKA 2010 Ara Faaliyet Raporu.

Grafik 4.1’ de görüldüğü gibi en fazla proje başvurusunun yapıldığı sektörler % 11 oranları ile gıda sanayi ve makine sanayidir. En düşük oran ise % 3 ile ağaç sanayi, toprak ürünleri sanayi, sağlık sektörü ve ticaret sektörüdür.

Ajansın faaliyetleri arasında AB fonlarına yönelik hazırlanan ve yürütülen projeler söz konusudur. Bunlardan biri “Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Ediyor Projesi”dir. Projenin genel hedefi TR83 bölgesinde inşaat ve hafriyat sektöründe çalışacak kalifiye eleman yetiştirmek yoluyla genç işsizlerin istihdam imkanlarının artırılması ve kayıtlı istihdamının artırılmasıdır.

Değerlendirmesi tamamlanmış ancak kabul edilmemiş ileriye dönük revize edilecek projeler ise şunlardır:

- “İŞ(TE) Kadın Projesi” kadın girişimcileri desteklemek amaçlıdır.
- “E Shadow (E Gölge) Projesi” okur-yazar eğitimcilerinin eğitimi konusunda AB içerisinde bilgi paylaşımı amaçlıdır.

Ajans dışında da diğer kurum ve kuruluşlar adına hazırlanan ve sözleşme imzalanmış projeler de söz konusudur. Bunlar:

- Engelli Bakım Hizmetlerinde Çalışacak Ara Eleman Yetiştirme Projesi
- Kayıtlı İstihdamının Teşviki İçin Mesleki Eğitim ve Farkındalık Yaratma Projesi (CNC Operatörlüğü).

Sözleşmesi imzalanmış olan ve uygulanan “TR83 Bölgesi Samsun İli Merkezli Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı Samsun, Amasya, Çorum ve Tokat İllerinde Tek Durak Ofislerinin Kurulması, Tadilatı, Tefrişatı ve Tanıtımı Projesi” KOBİ’ leri desteklemek amaçlıdır.

5. SONUÇ

TR83 Düzey2 bölge birimi AB destekli bölgesel kalkınma programları içerisinde ve Yeşilirmak Havzasını Geliştirme Projesi içerisinde yer almaktadır. TR83 Düzey2 Alt Bölgesi AB Destekli Bölgesel Kalkınma Programında “Orta Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi” ile, bölgede AB fonları ve orantılı ulusal kaynaklar ile bölgenin üretken sektörlerinde faaliyetleri, insan kaynaklarını geliştirmek ve altyapıyı iyileştirmek amaçlanmıştır. Yeşilirmak Havzasını Geliştirme Projesi, 1997 yılında başlatılmış ve 2023 yılına kadar sürmesi planlanmış bir projedir. Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı ise 22 Kasım 2008 yılında kurulmuştur. Ajansın temel amacı, faaliyet alanı olarak belirlenen TR83 Düzey2 bölgesinin iktisadi, sosyal ve çevresel yönden kalkınmasını sağlamaktır.

Bölgenin ekonomik, sosyal ve çevresel yönden kalkınmasını sağlamak için gösterilen çabalar dikkate değer olmakla birlikte, projelerin ne ölçüde hayata geçirilebildiği, uygulamada ne kadar başarılı olduğu, ne ölçüde olumlu sonuçlar alındığı da önemlidir.

KAYNAKLAR

- Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Müdürlüğü, “Ön Ulusal Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Stratejileri”, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, 2003.
- Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (2011). *TR82, TR83 VE TRAI Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı*, http://www.dpt.gov.tr/bgyu/abbp/Programlar/SKE_bilgi.html, [İndirme Tarihi: 03.08.2011].
- Dinler, Zeynel, Bölgesel İktisat. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, 2008.
- Lekesiz, M C , Mesci Y ve Yorulmaz T. Havza Yönetim Uygulamaları. (2011). *Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi Modeli Tebliği*. <http://www.yesilirmak.org.tr/hakkinda.aspx>, [05.05.2011].
- Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA) (2011). *Bölgesel Gelişme Ana Planı Yönetici Özeti*. <http://www.oka.org.tr/BolgePlani/Bolgesel-Gelisme-Ana-Plani-Yonetici-ozeti.pdf>, [İndirim Tarihi: 07.05.2011].
- Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (2011). <http://www.oka.org.tr/bolgemiz.asp?ContentId=64> , [İndirme Tarihi: 11.08.2011].
- Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA) (2010). *Ara Faaliyet Raporu*. <http://www.oka.org.tr/ContentDownload/2010FAALIYETRAPORU.pdf>, [İndirme Tarihi: 07.05.2011].
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Bölgesel Göstergeler TR83 2009, Samsun Tokat Çorum Amasya, Ankara:Türkiye İstatistik Kurumu, 2010.
- Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği (2011). <http://www.yesilirmak.org.tr/yhgp.aspx>, [İndirme Tarihi: 07.05.2011].
- Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği (2011). *Samsun-Kastamonu-Erzurum Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı Kapsamında TR83 Bölgesinde YHGP Koordinasyonunda Uygulanan Projeler*, <http://www.yesilirmak.org.tr/project.aspx?baseid=1&subid=6>, [İndirme Tarihi: 04.08.2011].